

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ ПРАЦІВНИКАМ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

METHODICAL RECOMMENDATIONS TO SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL WORKERS ON THE FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE TO FUTURE OFFICERS OF THE STATE CRIMINAL-EXECUTIVE SERVICE DURING IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

У статті автор звертає увагу на необхідність удосконалення системи професійної підготовки офіцерів кримінально-виконавчої служби та, зокрема, на формування в них здоров'язбережувальної компетентності. Висвітлюються основні методологічні підходи щодо організації роботи з формування зазначеної компетентності. Такими є компетентнісний, системний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи. У статті автор описує основні методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування в майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби здоров'язбережувальної компетентності у процесі професійної підготовки. Автор акцентує на доцільності організації просвітницької роботи шляхом впровадження спеціального факультативу «Здоров'язбережувальна компетентність офіцера кримінально-виконавчої служби». Великі можливості для засвоєння знань про здоровий спосіб життя мають інноваційні методи навчання, оскільки створюють простір для активної діяльності особистості. Ефективним напрямом роботи автор вважає обговорення з курсантами висловлювань відомих людей, що допомагає вирішувати складні життєві ситуації. На думку автора, методи дискусії та «мозкового штурму» надають великі можливості для формування навичок соціального здоров'я та умінь працювати в команді. Важливе значення варто надавати тренінгам формування у майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби навичок збереження психічного здоров'я. Серед основних методів тренінгового навчання автор зазначає інтерактивні мінілекції, мінідискусії, фасилітацію, мозковий штурм, гранування, творчу працю, самодіагностику, мотивувальний контроль, а також технології організації груп. Автор висвітлює ті моменти, на які під час тренінгів варто звертати особливу увагу. Тематика тренінгів визначає особливості їхньої організації. Тренінги дають змогу навчитися розуміти інших людей, аналізувати свої вчинки, покращити навички взаємодії, комунікації та співробітництва. Автор схиляється до думки, що для формування здоров'язбережувальної компетентності офіцера кримінально-виконавчої служби важливе значення має дослідницька робота. Перевагою дослідницького підходу є порівняно більша самостійність майбутніх фахівців.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, офіцер кримінально-виконав-

чої служби, професійна підготовка, методичні рекомендації, факультатив, тренінг.

In the article, the author draws attention to the need to improve the system of professional training of officers of the criminal-executive service and, in particular, to develop their health-preserving competence. The main methodological approaches to the organization of work on the formation of the specified competence are highlighted. Such are competent, systemic, activity and person-oriented approaches. In the article the author describes the main methodological recommendations for scientific and pedagogical workers as to the formation of health-preserving competence to future criminal-executive service specialists in the process of professional training. The author focuses on the expediency of organizing educational work through the introduction of a special optional program "Health-preserving competence of the officer of the State Criminal-Executive Service". Innovative methods of learning have great potential for getting to know about healthy lifestyles as they create a certain space for individual activity. The author believes that the effective direction of work is to discuss with cadets the statements of famous people with the purpose of helping solve problematic life situations. According to the author, the methods of discussion and "brainstorming" provide great opportunities for the formation of social health skills and the ability of working in a team. Great importance should be given to trainings on how to develop the mental health skills to future specialists of the criminal-executive service. Among the main methods of training the author notes interactive mini-lectures, mini-discussions, facilitation, brainstorming, granulation, creative work, self-diagnosis, motivational control, as well as the technology of group organization. The author highlights those points which during the training should be paid special attention. The training topics determine the peculiarities of their organization. Trainings provide an opportunity to learn to understand other people, to analyze their actions, to improve interaction skills, communication and cooperation. Trainings provide an opportunity to learn to understand others, to analyze your actions, to improve your skills of interaction, communication and cooperation. The author tends to think that research work is important for the formation of health-preserving competence of the officer of the criminal-executive service. The advantage of the research approach is a relatively greater independence of future specialists.

Key words: health-preserving competence, officer of the criminal-executive service, professional training, methodological recommendations, training, optional program.

УДК 378.015.311:614:343.35 (477) (043.3)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-44>

Шеремета О.П.,
полковник внутрішньої служби,
проректор
Академії Державної
пенітенціарної служби

Постановка проблеми у загальному вигляді. Складний характер професійної діяльності, ускладнення завдань, що їх виконують офі-

цери ДКВС України, зростання відповідальності за життя та здоров'я осіб, що відбувають покарання, зумовлюють об'єктивну потребу в удосконаленні

системи професійної підготовки зазначеної категорії фахівців, у тому числі щодо формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів ДКВС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наш час педагоги вивчають проблематику формування культури здоров'я та здорового життя студентів (Ю. Драгнєв, Г. Капранова, Г. Кривошеєва, Л. Соколенко та ін.). У педагогіці також важливим предметом розгляду є здоров'язбереження і здоров'язбережувальні технології розвитку особистості в освітньому процесі. Цим питанням присвячені праці Р. Безрукавого, Л. Голуб, М. Зоріної, В. Єфімової, О. Козлової, Л. Кондрашової, Т. Кулемзіної, О. Мірошніченко, Д. Холод та ін. Дослідники вивчають також різні аспекти компетентності здоров'язбереження (О. Безкопильний, Н. Башавець, І. Брижата, Д. Воронін, А. Кошель, А. Матусевич, Ю. Павлов, Н. Поліщук, В. Тевкун, В. Успенська та ін.). Здоров'язбережувальна компетентність педагога є предметом уваги таких учених, як І. Іваній, Є. Кучерган, О. Ландо, Н. Левінець, О. Прийменко, які визначили сутність і структуру здоров'язбережувальної компетентності педагога, розкрили її особливості як важливої складової частини професійної готовності. Проблематику збереження здоров'я в середовищі військовослужбовців досліджують Ю. Давигора, О. Лаврут, К. Пантелєєв, Є. Потапчук, А. Турчинов. Проте безпосередньо проблему формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби належним чином у працях науковців не висвітлено.

Метою статті є методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів державної кримінально-виконавчої служби у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби у процесі професійної підготовки та результати експериментальної роботи щодо формування цієї професійно важливої властивості дали змогу обґрунтувати окремі методичні рекомендації.

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби в процесі професійної підготовки можна трактувати як науково обґрунтовану організацію педагогічного процесу у вищому військовому навчальному закладі для досягнення необхідного результату – сформованості усіх складників здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців.

Важливими методологічними підходами до організації роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офі-

церів Державної кримінально-виконавчої служби у процесі професійної підготовки є компетентнісний (визначає необхідність урахування результатів навчання під час організації роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності), системний (формування здоров'язбережувальної компетентності варто розглядати як функціональну систему, що охоплює науково обґрунтовану сукупність цілей навчання, методів, форм і засобів роботи, необхідну інформацію з проблематики здоров'язбереження, засоби комунікації, особистісні ресурси курсантів та викладачів), діяльнісний (формування здоров'язбережувальної компетентності офіцерів кримінально-виконавчої служби відбувається у процесі навчальної діяльності, потребує послідовного залучення курсантів до різноманітних видів навчальної діяльності) та особистісно-орієнтований (під час професійної підготовки офіцерів кримінально-виконавчої служби передбачено увагу до їхнього розумового, морального, фізичного розвитку, а також урахування особистісних потреб та уподобань) підходи.

Окрім цих загальнонаукових підходів, для організації цілеспрямованої роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності в офіцерів кримінально-виконавчої служби важливе значення має врахування принципів науковості, усвідомленого навчання, індивідуалізації, зв'язку теорії з практикою, професійної спрямованості навчання, безперервності й послідовності, а також аксіологічного принципу та ін.

З урахуванням необхідності ознайомлення майбутніх фахівців із вимогами здорового способу життя, тобто специфіки здоров'язбережувальної діяльності, першою ланкою у роботі з її розвитку варто вважати увагу до інформаційної складової частини здоров'язбережувальної освіти, зокрема організацію просвітницької роботи шляхом впровадження спеціального факультативу. Метою факультативу «Здоров'язбережувальна компетентність офіцера кримінально-виконавчої служби» має бути надання курсантам теоретичних і практичних знань про здоровий спосіб життя та здоров'язбереження, формування в них навичок та умінь здорового способу життя й здоров'язбереження, виховання і розвиток знань, умінь, навичок, особистісних якостей, необхідних для збереження свого здоров'я і здоров'я засуджених. Предметом уваги на факультативі має бути здоровий спосіб життя як комплекс оздоровчих заходів, що забезпечують гармонійний розвиток і зміцнення здоров'я, підвищення працездатності фахівців, продовження їх творчого довголіття.

Факультатив має охоплювати чотири модулі: «Історія і теоретичні основи здоров'язбереження», «Теоретичні аспекти здорового способу життя офіцера кримінально-виконавчої служби», «Практика формування,

збереження і зміцнення індивідуального здоров'я офіцера кримінально-виконавчої служби», «Проблеми особистого й суспільного здоров'я в роботі офіцера кримінально-виконавчої служби». У результаті вивчення факультативу курсанти мають зрозуміти значення здоров'я в житті та розвитку суспільства, закономірності життєдіяльності організму людини, цінність і значення здоров'я для повноцінного та гармонійного розвитку офіцера кримінально-виконавчої служби, власних можливостей, сутність індивідуального здоров'я, духовності та психології здоров'я, особливості психічного саморегулювання в здоровій людини, основні напрями в практиці збереження й зміцнення психічного здоров'я, сутність психогігієни і психотерапії.

Великі можливості для діяльнісного навчання, активного засвоєння майбутніми фахівцями знань про здоровий спосіб життя, вирішення складних ситуацій, пов'язаних із збереженням здоров'я, їх особистісного зростання як прихильників здорового способу життя мають інноваційні методи навчання. Інтерактивні методи слід вважати одними з найважливіших для оздоровчої освіти, тому що вони створюють простір для активної діяльності особистості. Використання інтерактивних методів навчання загалом дає змогу формувати в курсантів необхідне ціннісне ставлення до здоров'я, систему знань, необхідні вміння та навички, позитивне ставлення до здоров'язбережувальної діяльності.

Одним з ефективних напрямів роботи є обговорення з курсантами висловлювань відомих філософів, письменників, що допомагають з'ясувати важливі життєві ситуації. Зокрема, досить актуальними і нині є висловлювання Ібн Сіні («Хто щастя не цінував, той наближається до нещастя», «Неробство і неробство не тільки народжують невігластво, вони в той же час є причиною хвороби», «Помірний будь в їжі – ось заповідь одна, друга заповідь – поменше пий вина») чи М. Амосова («Люди прямують від здоров'я до хвороб. Агітуя за режим обмежень і навантажень» [1, с. 46], «Оптимальне життя – прожити довго і з високим рівнем душевного комфорту» [1, с. 55], «Здоров'я – можливість повноцінно жити й працювати» [1, с. 159]) та ін.

Великі можливості для формування навичок соціального здоров'я та умінь працювати у колективі дають методи дискусії та «мозкового штурму». Зокрема, під час вивчення навчальної дисципліни «Конфліктологія» викладачі мають пропонувати курсантам розмірковувати над тим, чи потрібні в нашому житті суперечки, як треба сперечатись, як поводитись під час спору, як стримувати емоційну напругу. Важливими темами дискусій із навчальної дисципліни «Професійна етика» можуть бути такі: «Обов'язок і бажання», «Що краще: егоїзм

чи альтруїзм», «Вина і покарання», «Чи потрібна помста?», «Чи треба співчувати злочинцеві?», «Що таке прощення?», «Чи допомагає обман?» та ін. Ці диспути не тільки допомагають вчити курсантів висловлювати свою думку, але й визначитися зі своєю світоглядною позицією, причинами своїх дій і моделей поведінки, що позначаються на психічному здоров'ї.

З урахуванням беззаперечних можливостей тренінгових занять для формування в майбутніх фахівців умінь долати стресові ситуації, негативний вплив емоційних перевантажень, шкідливих звичок, задля формування навичок емоційної саморегуляції, самопідтримки й самоконтролю, умінь визначати перспективні цілі для саморозвитку важливе значення варто надавати тренінгам формування в майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби навичок збереження психічного здоров'я. Кожен тренінг має охоплювати такі етапи, як вступ, знайомство (очікування учасників), ознайомлення з правилами роботи, оцінка рівня інформованості з питань теми, актуалізація теми, інформаційний етап, набуття практичних навичок, завершення роботи. Серед основних методів тренінгового навчання [2, с. 7–10] варто вказати «криголами», інтерактивні мінілекції, мінідискусії, фасилітацію, мозковий штурм, гронування, модерацію, рольові ігри, «акваріум», практичні методи, творчу працю, самодіагностику, мотивувальний контроль, а також технології організації груп (робота в колі, в малих групах або парами, індивідуальна робота).

Важливе значення мають «Тренінг формування у майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби навичок здорового способу життя», «Тренінг профілактики алкогольних та наркотичних проблем», «Тренінг самопізнання, формування життєвої позиції та світоглядної саморегуляції» і «Тренінг формування навичок подолання негативних емоцій та психічного напруження». Зокрема, метою тренінгу формування в майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби навичок здорового способу життя є розширення і поглиблення їхніх уявлень про важливість психічного здоров'я, формування активного розуміння поняття здорового способу життя, попередження виникнення шкідливих звичок. Під час тренінгу варто ознайомити курсантів з вимогами здорового способу життя, пріоритетами здоров'я серед інших цінностей людини, навчити займати активну життєву позицію. Під час тренінгу попередження алкогольних та наркотичних проблем необхідно звертати увагу на необхідність формування в майбутніх офіцерів адекватного ставлення до профілактичної роботи, мотивації до збереження власного здоров'я, розуміння небезпеки вживання алкоголю, недоречності психотропних речовин, розвиток навичок безпечної поведінки щодо ВІЛ/СНІДу. Предметами обговорення мають бути сут-

ність залежності, причини залежної поведінки. Курсанти мають відпрацьовувати техніки роботи із залежностями, зокрема техніку роботи із залежностями за допомогою методу «Магічні слова» та за допомогою техніки «Сили розуму». Необхідно звертати увагу на профілактику куріння тютюну, формування в курсантів уміння протистояти шкідливим звичкам, зокрема, через розуміння механізмів маніпулювання, ролі реклами в набутті залежностей, формування уміння відстоювати свої переконання.

Своєю чергою, «Тренінг самопізнання, формування життєвої позиції та світоглядної саморегуляції» дає змогу розширити і поглибити уявлення курсантів про важливість самопізнання, розуміння призначення свого життя. Необхідно ознайомити курсантів із проблематикою взаємозв'язку емоційної компетентності, позитивного мислення та самоефективності, особливостями оптимістичного способу життя, прийомами створення та підтримання позитивного налаштування. Виконуючи тренінгові вправи, взаємодіючи з іншими людьми, курсанти вчитимуться здійснювати емоційну саморегуляцію, корегувати інтенсивність емоцій, відпрацьовувати техніки відновлення емоційної рівноваги, вибирати аутентичні й адекватні ситуаціям способи емоційного самовираження. Велике значення має формування в курсантів гнучкості у сприйнятті дійсності, готовності до емоційно розумної поведінки в напружених професійних і життєвих ситуаціях.

Під час тренінгів курсанти мають змогу навчитись відчувати та розуміти інших людей, аналізувати себе та інших учасників, усвідомити, як поведуться в міжособистісній взаємодії, засвоїти необхідні моделі поведінки, покращити навички взаємодії, комунікації та співробітництва. Тренінги дадуть змогу ефективно розвивати навички управління власними емоційними станами, самопізнанням і самосприйняттям, особистісним зростанням. Значними є переваги тренінгу, за І. Матійків [2, с. 3], для підвищення толерантності до невдач та невизначеності, насамперед, йдеться про конструктивне ставлення до помилок, досягнення курсантами осмисленої гнучкості в управлінні власними емоційними реакціями.

Задля формування здоров'язбережувальної компетентності офіцера кримінально-виконавчої служби доцільно задіяти потенціал дослідницької роботи. Важливість дослідницької діяльності зумовлена специфікою знань про здоровий спосіб життя та здоров'язбережувальну компетентність. Йдеться про необхідність постійного поповнення медичних, антропологічних, соціальних, психологічних знань із проблем здоров'язбереження. З використанням дослідницького підходу новий матеріал про здоровий спосіб життя курсанти засвоюватимуть не через запам'ятовування, а

через дослідження і вирішення складних проблем здоров'язбереження. Перевагою дослідницького підходу є також порівняно більша самостійність майбутніх фахівців.

Виконання дослідницьких робіт допоможе майбутнім офіцерам навчитися вирішувати складні проблеми професійної діяльності та здоров'язбереження. Виконуючи дослідницькі завдання, курсанти набуватимуть багатьох дослідницьких (інтелектуальних) умінь, зокрема умінь аналізувати і виокремлювати головне, чітко визначати проблему, порівнювати, конкретизувати, узагальнювати і систематизувати, доводити, класифікувати. Зокрема, з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» курсанти мають дослідити такі питання, як «Види біоритмів, їх класифікація», «Екологічні аспекти здоров'я і хвороб людей», «Екологічний світогляд як чинник гармонізації біологічної взаємодії людини з довкіллям», «Екологічний світогляд людини, його формування», «Військова й екологічна небезпеки як головні загрози сучасної цивілізації», «Глобальні проблеми сучасності та головні шляхи їх вирішення» та ін.

З навчальної дисципліни «Пенітенціарна педагогіка» для формування здоров'язбережувальної компетентності офіцерів кримінально-виконавчої служби варто передбачити дослідницькі завдання, що стосуватимуться історичних аспектів вживання психоактивних речовин, сучасного стану наркології як прикладної науки, шляхів подолання поширення ВІЛ-інфекції, сучасних поглядів щодо формування патологічної залежності від психоактивних речовин, профілактики алкогольної залежності, профілактики особливостей реабілітації осіб, що вживають психоактивні речовини, та ін. Курсанти також мають дослідити проблематику організації профілактичної роботи в системі кримінально-виконавчої служби, мотиви вживання алкоголю та наркотиків, інформаційні підходи у превентивній освіті, інноваційні методи навчання здорового способу життя, особливості тренінгу як форми організації навчання з основ здоров'я, методику навчання профілактики стресів, профілактики емоційного вигорання офіцера кримінально-виконавчої служби, формування навичок конструктивного розв'язання конфліктів серед засуджених та ін.

Висновки. Основними методичними рекомендаціями щодо формування в майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби здоров'язбережувальної компетентності варто назвати такі: 1) використання компетентісного, системного, особистісно орієнтованого підходів; 2) урахування вимог принципів науковості, усвідомленого навчання, індивідуалізації, зв'язку теорії з практикою, професійної спрямованості навчання, безперервності й послідовності, а також

аксіологічного принципу та ін.; 3) організація про-світницької роботи шляхом впровадження спеці-ального факультативу «Здоров'язбережувальна компетентність офіцера кримінально-виконав-чої служби»; 4) вирішення складних ситуацій, пов'язаних із збереженням здоров'я, за допомогою інноваційних методів; 5) ознайомлення майбутніх фахівців із технологіями позитивного мислення; 6) використання методів дискусії та «мозкового штурму», ситуативних завдань для набуття май-бутніми фахівцями досвіду здоров'язбереження та розвитку соціальної складової частини здоров'я; 7) проведення тренінгів для формування в май-бутніх фахівців кримінально-виконавчої служби навичок збереження психічного здоров'я; 8) розши-рення знань майбутніх офіцерів кримінально- вико-

навчої служби про здоровий спосіб життя на основі задіяння потенціалу дослідницької роботи та ін.

Перспективами подальших наукових роз-відок є визначення особливостей формування здоров'язбережувальної компетентності в офі-церів кримінально-виконавчої служби в системі підвищення кваліфікації, підготовка майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби до вико-ристання оздоровчих технологій у закладах вико-нання покарань тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амосов М.М. Роздуми про здоров'я / Пер. з рос. Київ : Здоров'я, 1990. 168 с.
2. Матійків І.М. Тренінг емоційної компетентності : навч.-метод. посібник. Київ : Педагогічна думка, 2012. 112 с.